

ضرورت تقویت مرجعیت آماری

عاطفه خسروی مدیرمسئول

آمار و برنامه‌ریزی دو عنصر بنیادین در فرآیند توسعه پایدار هر کشور هستند و توسعه، بدون شناخت دقیق از وضعیت موجود و بدون ترسیم نقشه‌ای واقع‌گرایانه برای آینده، امکان‌پذیر نیست. در این میان، آمار نقش چشم و گوش نظام مدیریتی را ایفا می‌کند، در حالی که برنامه‌ریزی مانند مغز متفکر عمل کرده و جهت حرکت را براساس داده‌ها تعیین می‌کند.

بدون داده‌های آماری دقیق، دولت‌ها نمی‌توانند میزان بیکاری، فقر، توزیع منابع، نرخ رشد اقتصادی یا سطح دسترسی به آموزش و بهداشت را اندازه‌گیری کنند؛ در حالی که این اطلاعات برای شناخت مشکلات و نیازهای جامعه ضروری‌اند. به‌عبارتی آمار به مسئولان کمک می‌کند تا فاصله میان وضعیت فعلی و وضعیت مطلوب را بشناسند و اقدامات لازم برای رسیدن به آن را طراحی کنند. برنامه‌ریزی نیز فرآیندی نظام‌مند برای استفاده مؤثر از منابع و رسیدن به اهداف توسعه‌ای است. در برنامه‌ریزی، با استفاده از داده‌های آماری، اهداف بلندمدت و کوتاه‌مدت مشخص می‌شود و منابع مالی، انسانی و طبیعی به‌گونه‌ای سامان می‌یابند که بهره‌وری حداکثری رقم بخورد. برنامه‌ریزی کمک می‌کند از دوباره‌کاری، اتلاف منابع و تصمیم‌های احساسی یا سیاسی پرهیز شود.

دربراه نسبت آمار و برنامه‌ریزی باید گفت آمار بدون برنامه‌ریزی فقط مجموعه‌ای از اعداد است و برنامه‌ریزی بدون آمار، تصمیم‌گیری برپایه حدس و گمان؛ به همین دلیل، این دو ابزار باید در تعامل کامل با یکدیگر باشند. برنامه‌ریزان باید به داده‌های آماری روز و تحلیل‌های دقیق دسترسی داشته باشند و در عین حال، نظام آماری باید نیازهای اطلاعاتی برنامه‌ریزان را درک کرده و پوشش دهد. در مسیر توسعه، کشورهایی موفق‌ترند که سیاست‌های خود را برپایه اطلاعات دقیق و تحلیل‌های آماری بنامی کنند. آمار و برنامه‌ریزی علمی، امکان هدایت منابع به اولویت‌های واقعی جامعه را فراهم می‌سازد و زمینه‌ساز کاهش فقر، افزایش عدالت اجتماعی، ارتقای کیفیت خدمات عمومی و در نهایت، بهبود سطح زندگی مردم می‌شود.

در ایران نیز آمار و برنامه‌ریزی در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی‌های کلان، نقشی محوری و راهبردی دارند؛ به‌ویژه در طراحی و اجرای برنامه‌های پنج‌ساله توسعه، بودجه‌ریزی ملی، تخصیص منابع و رصد شاخص‌های کلان اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.

با این وجود چالش‌هایی در نظام آماری کشور هستند که این مسئله سبب می‌شود نتوانیم بهره‌برداری درستی از آمار داشته باشیم. یکی از این چالش‌ها تضادها و تناقضی‌ها میان داده‌های مراجع گوناگون آماری کشور است. این تناقض‌ها گاه باعث سردرگمی سیاست‌گذاران، کاهش اعتماد عمومی و اختلال در اجرای درست برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی می‌شود. دلایل این پدیده را می‌توان در چند محور اصلی بررسی کرد:

۱. تعدد نهادهای آماری و نبود مرجعیت واحد
در ایران، علاوه بر مرکز آمار ایران که نهاد رسمی آماری کشور است، سازمان‌ها و نهادهایی مانند بانک مرکزی، وزارتخانه‌ها، سازمان‌انجمن اجتماعی، سازمان ثبت احوال و دیگر ارگان‌ها به تولید و انتشار داده‌های آماری می‌پردازند. نبود هماهنگی و انسجام بین این نهادها و گاه تفاوت در روش‌شناسی آماری، موجب می‌شود اعداد و شاخص‌ها با هم ناسازگار باشند.

۲. تفاوت در تعاریف، روش‌ها و زمان‌بندی‌ها
یکی از مهم‌ترین عوامل تناقض آماری، تفاوت در تعاریف و مفهومی و روش جمع‌آوری اطلاعات است. برای مثال، نرخ بیکاری یا خط فقر ممکن است توسط دو نهاد مختلف با تعاریف و معیارهای متفاوت محاسبه شود. همچنین، داده‌ها ممکن است مربوط به بازه‌های زمانی متفاوتی باشند، اما بدون اشاره دقیق به آن منتشر شوند و همین باعث سوءتفاهم یا مقایسه‌های نادرست می‌شود.

۳. فشارهای سیاسی یا ملاحظات مدیریتی

در برخی موارد، ملاحظات سیاسی، مدیریتی یا تبلیغاتی بر تولید یا انتشار آمارها تاثیر می‌گذارند. این فشارها ممکن است موجب شود برخی نهادها داده‌هایی را منتشر کنند که با واقعیت‌ها همخوانی کامل ندارند یا به‌شکلی گزینشی ارائه می‌شوند. این موضوع به‌ویژه در حوزه‌هایی مثل نرخ تورم، بیکاری، رشد اقتصادی و درآمد خانوار بیشتر دیده می‌شود.

۴. نبود شفافیت و دسترسی عمومی به داده‌های خام
یکی دیگر از دلایل تناقض آماری، نبود دسترسی عمومی و آزاد به داده‌های خام و روش‌های گردآوری آنهاست. این مسئله باعث می‌شود امکان بررسی مستقل داده‌ها توسط پژوهشگران، دانشگاهیان یا نهادهای نظارتی فراهم نباشد و صحت یا تناقض آماری کمتر قابل ارزیابی باشد.

۵. ضعف در آموزش و فرهنگ استفاده از آمار

در بسیاری از نهادها و حتی در میان مدیران اجرایی، آشنایی کافی با علم آمار و تحلیل داده‌ها وجود ندارد. همین موضوع باعث می‌شود استفاده نادرست از داده‌ها با تفسیر غلط آنها به بروز تناقض‌ها دامن بزند. همچنین فرهنگ پاسخگویی آماری و پذیرش خطا در نهادهای آماری هنوز به‌صورت نهادینه شکل نگرفته است.

جمع‌بندی

تناقض آماری در ایران بیش از آنکه ناشی از نبود داده باشند، نتیجه تعدد منابع آماری، فقدان نظام هماهنگ ملی آمار، فشارهای بیرونی، و ضعف در شفافیت و تحلیل داده‌هاست. برای رفع این مشکل، کشور نیازمند تقویت مرجعیت آماری، شفاف‌سازی روش‌ها، آموزش تخصصی و ایجاد فضای اعتماد و بی‌طرفی در ارائه آمار است؛ زیرا تصمیم‌گیری درست، جز با تکیه بر داده‌های دقیق و هماهنگ امکان‌پذیر نیست.

اقتصاد و توسعه

editor@smtnews.ir

داده‌های نمایی؛ سیاست‌گذاری نافر جام

در نهایت، هرچه فرهنگ آماری در میان مدیران، مسئولان و حتی عموم مردم تقویت شود، امکان خطاپذیری در تصمیم‌گیری‌ها کاهش می‌یابد و کشور می‌تواند با تکیه کردن به اطلاعات علمی و قابل‌اتکا، مسیر پیشرفت و توسعه پایدار را با اطمینان بیشتری طی کند. آمار و برنامه‌ریزی، ۲ بال حرکت هوشمندانه هر جامعه هستند که نبود یا ضعف در هر یک، می‌تواند موجب کندی یا انحراف در حرکت آن شود.

به‌طورکلی، گرامیداشت این روز می‌تواند زمینه‌ساز توجه بیشتر به شفافیت، دقت در جمع‌آوری داده‌ها و استفاده از آمار در سیاست‌گذاری‌های علمی باشد.

چراکه توسعه پایدار و عدالت‌محور، بدون تکیه بر آمار درست و برنامه‌ریزی اصولی، امکان‌پذیر نخواهد بود. پرونده این شماره **شماره ۲۸۲۲** به‌مناسبت روز ملی آمار و برنامه‌ریزی منتشر شده است.

الزام اصلاح دیپلماسی اقتصادی

یکی از حوزه‌هایی که در این بخش نیازمند تغییر است، اصلاح دیپلماسی اقتصادی و دیپلماسی علمی و همچنین روزآمد کردن روش‌های تجارت به‌ویژه سیاست‌های صادراتی است.

کشوری چون ایران که در ژئوپلیتیک منطقه موقعیتی حساس با ۱۳ همسایه دارد، امکانی خوب برای گسترش صادرات به‌ویژه صادرات خدمات فنی و مهندسی در اختیار دارد. برای این کار باید از مناسبات و ظرفیت‌های بومی و محلی بیشترین بهره را برد. هرچه موانع در مسیر ارتباط و تعاملات اقتصادی کاهش یابد، بخش غیردولتی با قدرت و امید بیشتری وارد خواهد شد و اگر در این مسیر با انواع موانع و بدبینی مواجه باشد، عطای حضور و فعالیت را به لقای آن خواهد بخشید و به سوداگری در بخش‌های غیرمولد روی خواهد آورد.

تعاونی و مناطق ویژه اقتصادی و صنعتی ظرفیتی گسترده و فرصت و عرصه‌ای مناسب و مطلوب برای تحقق این مهم هستند.

برای موفقیت و رشد صادرات غیر نفتی، نیاز است که مسئولان ملی و محلی متفاوت از گذشته به موضوع نگرسته و در نحوه پیگیری موضوع تجدیدنظر کنند.

باید پذیرفت که با سبک و سیاق سنتی گذشته در شرایط پرفرقایبت و به‌روز تجارت جهانی نمی‌توان سهم کشور را در اقتصاد بین‌الملل افزایش داد. نیاز است که فعالان و بنگاه‌های اقتصادی به مهارت، قوانین و مقررات و اصول انعقاد قراردادهای تجاری، فنون بازاریابی و حفظ بازارهای هدف مجهز شوند.

بهرام نکيسا – کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل و از مدیران سابق سازمان بنادر: هیچ ملت و کشوری بدون تفکر و کوشش پیشرفت نکرده است. ترویج فرهنگ کار، خلاقیت و سازندگی نقش بسزایی در رشد بهره‌وری و تولید کالاهای با کیفیت دارد. به‌طبع برای موفقیت در اقتصاد مانند هر بخش دیگر لازم است در بسیاری از سیاست‌ها و رفتارها و سبک زندگی تغییر و تحول جدی صورت گیرد. در این میان استفاده از همه ظرفیت‌ها با هدف افزایش صادرات غیرنفتی و خروج کشور از اقتصاد تک‌محصولی یک ضرورت راهبردی است.

باید باور داشت که صدور خدمات فنی و صادرات غیرنفتی فرصت‌های شغلی جدیدی برای نیروی کار کشور فراهم می‌کند و بخش خصوصی و

پیامدهای «اختلاف آماری» در اقتصاد ایران

اطلاعاتی مختلف و همچنین زمان‌بندی‌های متفاوت در انتشار آمارها باشد. هرچند هر یک از این نهاده‌ها از روش‌های علمی خاص خود پیروی می‌کنند، اما نبود هماهنگی و همگرایی در نتایج نهایی، باعث ایجاد تردید در دقت و اعتبار این داده‌ها شده است.

سیاست‌گذاران اقتصادی به‌شدت به داده‌های آماری دقیق و به‌روز برای تصمیم‌گیری‌های کلان اقتصادی متکی هستند. این تصمیم‌گیری‌ها شامل سیاست‌های پولی، مالی، ارزی و تجاری است که همگی براساس آمارهای منتشرشده توسط بانک مرکزی و مرکز آمار ایران انجام می‌گیرد. در شرایطی که اختلافات قابل‌توجهی میان آمارهای این دو نهاد وجود داشته باشد، سیاست‌گذاران با چالش‌هایی در تفسیر و تحلیل صحیح داده‌ها مواجه می‌شوند. این مسئله می‌تواند به تصمیمات نادرست منجر شود و در نهایت اثرات نامطلوبی بر اقتصاد کشور و همچنین بخش خصوصی داشته باشد. به‌عنوان مثال، اختلافات در آمارهای مربوط به تورم می‌تواند تأثیرات مستقیمی بر سیاست‌های پولی کشور داشته باشد. در صورتی که یکی از نهاده‌ها تورم را بالاتر گزارش کند و نهاد دیگر آمار کمتری ارائه دهد، سیاست‌گذاران ممکن است درک دقیقی از وضعیت واقعی تورم نداشته باشند و تصمیماتی مانند افزایش یا کاهش نرخ بهره، حجم پول در گردش و سیاست‌های ضدتورمی را به‌درستی اتخاذ نکنند. این ناهماهنگی در نهایت می‌تواند بر عملکرد کلان اقتصادی کشور و ثبات مالی اثرات منفی بگذارد.

فعالان بخش خصوصی از جمله کارآفرینان، سرمایه‌گذاران و شرکت‌ها، نیز به‌شدت به داده‌های اقتصادی دقیق برای ارزیابی وضعیت اقتصادی و پیش‌بینی روندهای آینده نیاز دارند. اختلافات آماری بین مرکز آمار و بانک مرکزی می‌تواند منجر به تصمیم‌گیری‌های نامطمئن و نادرست در این زمینه شود. برای نمونه، آمارهای مربوط به تولید ناخالص داخلی (GDP) و سرمایه‌گذاری و تورم نقش کلیدی در ارزیابی وضعیت رشد اقتصادی و فرصت‌های سرمایه‌گذاری دارند. اگر یکی از این نهادها رشد اقتصادی را مثبت و دیگری آن را منفی گزارش دهد، فعالان بخش خصوصی ممکن است نتوانند به‌درستی وضعیت اقتصادی را ارزیابی کرده و در نتیجه برنامه‌های سرمایه‌گذاری خود را تنظیم کنند. علاوه بر آن، آمار نادرست ممکن است باعث برخی مسائل حقوقی برای بخش خصوصی شود که برای تولیدکننده آمار چندان مشهود نیست.

علاوه بر این، اختلاف در آمارهای مربوط به واردات و صادرات نیز می‌تواند برای تاجار و فعالان در حوزه تجارت بین‌المللی مشکلاتی ایجاد کند. گزارش‌های متناقض در این زمینه محاسباتی برای آن سردرگمی در تصمیم‌گیری‌های تجاری و ایجاد اختلال در زنجیره تأمین شود. این امر به‌ویژه در شرایط تحریم‌ها و محدودیت‌های

بین‌المللی که ایران طی سال‌های اخیر با آن مواجه بوده است، اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. محققان و دانشگاهیان از داده‌های اقتصادی برای انجام تحلیل‌های علمی و پژوهش‌های اقتصادی استفاده می‌کنند. این داده‌ها پایه‌گذار بسیاری از مطالعات علمی در زمینه‌های مختلف اقتصاد کلان، توسعه اقتصادی و سیاست‌گذاری عمومی هستند. اختلافات آماری میان بانک مرکزی و مرکز آمار، اعتبار و دقت تحقیقات علمی را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد و هم‌چنین امکان قیاس بین‌المللی را مخدوش می‌کند. برای مثال، محققانی که به بررسی تأثیر سیاست‌های اقتصادی بر رشد و توسعه کشور می‌پردازند، در صورت دسترسی به داده‌های متناقض، ممکن است به نتایج اشتباه یا گمراه‌کننده برسند. یکی دیگر از مسائل مهم در این زمینه، ناهماهنگی در زمان‌بندی انتشار آمار و همچنین وقفه‌های طولانی در انتشار آمارهای مرکزی و مرکز آمار ایران هر دو در بازه‌های زمانی مختلف به انتشار آمارهای اقتصادی می‌پردازند که این موضوع می‌تواند تحلیل‌های مقایسه‌ای و طولی را با دشواری مواجه کند. پژوهشگران برای انجام مطالعات جامع و دقیق نیازمند دسترسی به داده‌های منسجم و هماهنگ هستند، اما در شرایط فعلی، این دسترسی به‌دلیل اختلافات موجود، محدود شده است.

باتوجه به اهمیت هماهنگی و انسجام در داده‌های اقتصادی، ضرورت دارد که دو نهاد مرکز آمار ایران و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در راستای همگرایی بیشتر و یکپارچگی در انتشار آمارها و انسجام گزارش‌ها گام بردارند. این همگرایی می‌تواند از طریق ایجاد پروتکل‌های مشترک برای گردآوری و تحلیل داده‌ها، بهبود شفافیت در روش‌های آماری و همچنین افزایش تعاملات بین نهادهای آماری به‌دست آید. در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته، نهادهای آماری ملی با همکاری و هماهنگی‌های گسترده‌ای به انتشار آمارهای یکپارچه و قابل‌اعتماد می‌پردازند که این روند در ایران نیز باید تقویت شود.

اختلافات آماری بین بانک مرکزی و مرکز آمار ایران به‌ویژه در زمینه متغیرهای کلان اقتصادی از جمله تورم، تولید ناخالص داخلی، سرمایه‌گذاری، مخارج مصرفی، واردات و صادرات، چالش‌های زیادی برای سیاست‌گذاران، فعالان بخش خصوصی و پژوهشگران به‌وجود آورده است. این اختلافات باعث سردرگمی در تحلیل‌های اقتصادی و همچنین تصمیم‌گیری‌های نادرست می‌شود که می‌تواند اثرات منفی بلندمدتی بر رشد و توسعه اقتصادی کشور داشته باشد. از این‌رو، ضروری است که با ایجاد هماهنگی‌های بیشتر و اصلاح روش‌های آماری، داده‌های دقیق‌تر و قابل‌اعتمادتری برای استفاده کاربران اقتصادی فراهم شود.

نقدهایی بر نظام آماری در ایران

کاستی‌های نظام مالی، پولی، مالیاتی، بانکی و گمرکی مدنظر باشد، دسترسی و تحلیل آمارها و داده‌های این دستگاه‌ها و این سیاست‌ها چگونه ممکن و مقدور و میسر است؟ شفافیت و توزیع با آمارها و اطلاعات از خواسته‌های ملی و بین‌المللی است و نبود یا کمبود این آمارها فرآیند توسعه اقتصادی را طولانی، پرهزینه و بی‌هدف می‌کند و چشم‌اندازها را تیره و دست‌نیافتنی، جریان رشد اقتصادی را مختل و اصلاحات ساختاری در اقتصاد را پرهزینه می‌کند.

رقابت چشمگیری را که امروز اقتصادهای ملی، منطقه‌ای و جهانی با یکدیگر دارند ببینید، جنگ ارزش پول‌های ملی بین کشورها را ملاحظه کنید یا کوششی را که کشورها برای گرفتن بازارهای صادراتی یکدیگر دارند بررسی کنید، آنگاه پاسخ واضح‌تری از سوالاتی که مطرح کردید خواهید داشت.

واقعیت این است که آمار یک علم است. کسی که این علم را آموخته، ذهنی تحلیلگر دارد. یک آماردان از کنار هم قرار دادن ارقام و داده‌ها، شاخص‌های مهم اجتماعی و اقتصادی را محاسبه می‌کند و توضیح می‌دهد. ی‌ک آماردان یا متخصص این حوزه، پرده‌های ظاهری را کنار می‌زند و واقعیت‌ها را منعکس می‌کند. دستگاه‌های آماری کشور از سابقه‌ای طولانی و کادری مجهز و تحصیلکرده برخوردارند و واقف به رموز و امور پیچیده آماری بوده و توانایی‌های حرفه‌ای زیادی دارند.

❑ **مسئله شفافیت**

در غیاب آمار واقعی که باید بر اصول استانداردهای بین‌المللی محاسبه شود، چگونه می‌توان از رسیدن به هدف‌های اجتماعی نظیر توسعه انسانی و حمایت‌های اجتماعی، رواج آموزش همگانی، پوشش بهداشت در سطحی جامع و گسترده و کاهش خط فقر و کاستن فاصله‌ها بین دارا و ندار یقین حاصل کرد؟ اگر رفع

دریچه